

בורי „מות יומת המלך“ הוא מודרני-להפתיע ובהבחנותיהם הדקות יש משום חכמות: „כאשר יקרה בעת מלחמה הסיחה דעתה מעצמה ופחדה פג דווקא בהיות עת לפחוד“; „גם היוכי רפה היה וודאי לא פחות אוויל“; קשה קצת להאמין בהשתלבותם של אנשים בעלי תחושות, הבחנות וסגנון-מחשבה מודרניים כל-כך בעולם בעל התפיסה הקמאית של מינוס מכתרים ותוווס מאלוסיס, עולם של פולחני-דמים, אמונות קדומות ופחדים קמאיים, שקדם הרבה לעולם של תרבות אתונה המאוחרת יותר. אפשר, שמבחינה היסטורית יש כאן תירוץ והסתירה הנדמית לנו היא מדומה, אך בספר שלפנינו היא מעוררת תמיהה ואינה מתישבת. לקורא שביקש לקרוא סיפור-מעשה נדמה שהסופרת לא חדרה לנפש גיבוריה אלא חדירה שט-חית בלבד. דבר זה, יחד עם סגנון הכתיבה (או אולי התרגום) המאונס, מעוררים מידה של אי-אמון לעבודת-מחקר ספרותית זו.

נשרה

צורך שיריו החדשים של ע. הלל מן הראוי להסמיכו אל „ארץ הצהריים“ שלו, שבו כמו נסתכם עד כה קלסטר-שירתו ועמו נוהגים היינו לזהות את דמותו. הסמכה זו כדאית היא לא דווקא לשם השוואת-השגים כביכול אלא לשם עמידה על היסודות הקיימים ועומדים (משמע: המהותיים) בשירתו, לבור בה את התבן מן הבר.

מראשית צעדיו ניפרה בע. הלל המשיכה אל הגבאים: אל המיתח הגבוה, אל האוק-טאבה הגבוהה, אל הביטוי ה„גבוה“. לא לחיי גם מדמים היינו לשמוע בשיריו קולות וב-נות-קול מתועפות-הרריו של זרתוסטרה הניציאני, או מדמוקרטיית-הנפילים הוויט-מאנית — מן-הסתם אף בלא שיהיה המשורר נותן לעצמו דין-וחשבון מן הדבר. עם זאת הרי, מטעמים מובנים, נתיחד לע. הלל אשראי של אמון ואהדה בזכות נימת-הלוואי הפרח-הית-הפלמחאית של שירים כגון „בסיבוב כפר-סבא“, „על מכונת דודג' בכביש חיפה—ת“א“, או, בשינוי-גימה כלשהו, „כיתה בארץ“, „לנשמת רע“ וכיוצא באלה. מי שאוהב

על שוחרי העמקנות והלמדנות, נודה על האמת שהוא קשה לנו לעיכול. לא קראתי את ספרה של מרי רינו במקורו ואינני יודעת אם המקור עושה או התרגום עושה. „אוויל האיש אשר ירים אלה בעוד חרב וחנית לו“; „האם לא תבושי לנפשך ואת כבודי לא תוקירי?“; „חמת-פתנים מציתי, את העשית חרפה על גברותי“; „רב מדי תב-קש... אילפתי בינה. אם יש כאן איש לא הרפה מחנתי כל שעת הקרב ולהב חרבו לא קהה, יביא החרב אלי“. זה לקט שרירותי בתכלית. כל העומדים גדושים משפטים דר-מים לאלה: הטון נעלה, התחביר מוזר, והשימוש, או אי-השימוש, במילות-הקישור הוא, לפחות, אוריגינלי.

הגבולות שנתחמו על-ידי המרכיבים הרבים והשונים של מלאכת-מחשבת זו שלפנינו אינם מאפשרים התפתחות ספרותית טהורה. בגבולות הנתונים יש להודות שנעשתה מלאכה נקיה ומתקבלת-עלי-הדעת, בגמישות וב-כושר-תימרון ראויים-לשבח ובעמל לא מעט, והעליה איננה מסוכסכת יותר ממה שאפשר לצפות לו במסיבות האמורות.

כל-אמת שההתרחשויות המותנות-מראש מחייבות קונפליקט נפשי או מצפוני אצל גיבור מן הגיבורים, הרי תיאורו או המחשתו של קונפליקט זה מתחלפים בכיסוי של מלים יפות מאד: כאשר תיווס נדרש על-ידי מינוס המצורע להמיתו אין אנו קוראים בפירוש על המתרחש בנפשו, אף לא נרמזים זים על כך מדרך הסיפור, אף אין הסופרת בוחרת להתעלם מכך כדרך סיפורי מיתולוגיה ולהניח לקורא להפעיל דמיון, אלא כך:

„הרימותי [את החרב] מעל כנה. צללים כהים נתחבטו מסביבי כעורבים עטים על טרפם. ענית: אם זה דבר האל...“

ההמחשה של ההתרחשות בעזרת הצללים הכהים מסתברת כשלעצמה, אך רישומה מת-בטל מיד עם המליצה יפת-הצילצול „כעור-בים עטים על טרפם“. מבנה נפשם של גי-

* מרי רינו: מות יומת המלך; תרגום: דליה רביקוביץ, הביא לביה"ד: א. דש; עם עובד / ספריה לעם, 1962; 291 עמ'.

כה, שירתו של ע. הלל, בגילוייה המתחדש, מיתח גבוה היא טעונה, כאמור, ופורצת מתוך רבדים עמוקים וראשוניים הרבה יותר מאלה שהורגש ריטוטם בכללות השירה העב־רית בעת האחרונה. על אף הבארזקי הניכר פה־ושם בבניינה, הריהי תמה וישרנית בעי־קרה; על אף פשטנותה היחסית, יש בה תודעת־מעמקים־ותועפות; על אף „שריר־תה“, אין היא ברוטאלית; על אף שמחת־הקיום השרשית שבה, היא חדורה דעת־חידלון־ומוות; וה־רליגיוזיות־המובהקת המ־פעמתה אין להריקה כלל לכלים של דת־עם־ושבט ונפתולי־שעה־ודור אלא, לכל המרובה, לכלים, הקמאיים הרבה יותר, של אמונת־עולם־וארץ.

„נישרה“ מרמזת לא רק על מיצוין של אפ־שרויות מסוימות שניצלתן השירה העברית בגילגול קודם, אלא גם על אפשרויות אחרות שעודן לפניה — אפשרויות של התחדשות פנימית בדרך שאיבה ממעמקי הוויתה וחור־יתה שלה עצמה ובדרך של מודרניזם שאינו חייב כלל וכלל לגלוש במדרונו המשמים של הטריביאלי.

ב. מ.

שירי יהלום

ישראל רינג הוא מבקר ומסאי המוכר היטב לקוראי „על המשמר“, ודומה כי לעתים קרובות הוא משמיע דברים הראויים להישמע ומגלה יכולת־הבחנה וכוח־שיפוט — לגבי יצירות של זולתו. הבל שיכולת זו, וכוח זה, ניטלים ממנו כליל, כמדומה, משעה שהוא מבקש להחליף לבושו ומנסה לתפוס בעצמו בכנף־שכינתה של השירה.

„שירי יהלום“ מוטב היה לולא נכתבו, ואם נכתבו מוטב היה שלא יראו אור ברשות־הרבים. יותר משהם מעידים על למדנות ובקיאות במחשבת־השיר לזרמיה ולאפיקיה השונים, בלשוננו ובשאר לשונות (ויש בהם עדות לכך). הריהם מעידים על ריות מופלג מדי בין רצון ליכולת, על אזלת־יד יומרנית, על אוזן ערלה לצליל, וכמדומה אפילו על אינוס־עצמי לכתוב.

כדי שלא יהיו הדברים בחינת „השמצה“

לחזור ולפגוש, בשירה, רק בפרצופים מוכ־רים ו„מתויקים“, חזקה עליו אפוא שינחל אכזבת־מה למקרא שיריו החדשים של ע. הלל, בחוברת „נישרה“. כנגד זאת, מי שצי־פה להבשלת היסודות העצמיים ביותר בשיר־רתו ולגיבוש ייחודה, בוא יבוא על סי־פוקו.

לשעבר אולי אפשר היה לומר כי אף אם הטביע ע. הלל עקבות משלו הרי הטביעם בדרך־הרבים, בדרך כבושה פחות או יותר. הדרך שאנו עוברים עתה, בעקבותיו, ב„נישרה“ היא משעול צר הרבה יותר, אישי ומקורי שבעתיים, אשר גם אם יש ויקשה עלינו להפעיל בו — אם מחמת קוצר־נשימה ואם מפני הלוקיי־האבן המידרדרים על רא־שינו — ברי לנו מכל־מקום שמשעול תלול זה מגביה ועולה אל צורי־היעלים וממרומו־נשקפים אנו לא רק אל תהומות וסלעי־מגור אלא גם אל מרחבי־ערבה־ואופק ואל... דרכי נשר־בשמיים.

הרבה מן הדברים המעטים שאומר ע. הלל בחוברת הדקה הזאת הם, כמוכן, מה שקרוי כיום, במשהו עקימת־חוטם, „דיבוריים“ ו„אמירתיים“. אבל משום־מה דיבוריו ואמיר־רותיו נתפסים לנו, בחוש, כאמת אישית־חוויתית — להבדיל מן החזיונות של חבל־נביאים שלם שקדם לו בזמן בשירתנו, ולהב־דיל גם מאי־אלו נהימות, צרודות ועמומות, של מספר עופות־שיר, אפילפטיים או אפ־קאליפטיים, שפרשו כנף, זקרו כרובלת וזק־פו זפק בשנים האלו. ואחרי הכל, בחיי־החומר כבעולם היצירה הרחונת, לא מה שפכותים בשטר הוא העיקר אלא ה„כסוי“ שמאחרי הכתוב.

בתחום־השירה קשה הרבה יותר, בלי ספק, לאמוד את ה„כסוי“, ואולי אין לנו לכך כלים מהימנים יותר מן האינטואיציה, שבל־עדיה, על־כל־פנים, לא יועילונו מיטב ה„ידע“ והתירגול האנאליטי — אף כי היא עצמה גחמנית היא לעתים, מתעתעת והפכפכת במידה שקשה לנו להודות בה. אם כה ואם

* ע. הלל: נשרה; הרצאת המחבר, תל־אביב, 1962; 40 עמ'.